

Recensie

Bespreking van het proefschrift: *Diversity related (compe)tensions. A study into teachers' self-perceived multicultural competence and experienced culturally loaded value-based tensions in senior secondary vocational education and training.*

Sanneke Bolhuis, Fontys Lerarenopleiding Tilburg (emeritus-lector)

Onderzoek naar de ervaringen van mbo-docenten in hun multiculturele klassen

In het middelbaar beroepsonderwijs wordt relatief weinig onderwijskundig onderzoek gedaan. En wat culturele diversiteit in het onderwijs betekent voor docenten krijgt al evenmin uitbundig aandacht. Geweldig dus dat Kennedy Tielman zijn proefschrift wijdt aan de spanningen die een steeds diverser studentenpopulatie in het mbo met zich meebrengt voor docenten. Zelf afkomstig uit Curaçao volgde hij in Nederland de mbo-opleiding tot chemisch annalist en vervolgens tot leraar scheikunde. Hij werd leraar op de mbo-school die hij als student bezocht en lerarenopleider bij Fontys. Voor zijn proefschrift onderzocht hij de ervaringen van mbo-docenten in hun multiculturele klassen, hoe spanningen samenhangen met hun competentie en hoe die competentie te ontwikkelen is.

In zijn eerste exploratieve onderzoek vond Tielman dezelfde vier typen spanningen die Leeman (2006) bij docenten in het voortgezet onderwijs onderscheidde. Bij 'diversiteit en gemeenschappelijkheid' gaat het om de vraag of docenten focussen op het eerste of het tweede. 'Respect voor school en docent' betreft autoriteitsproblemen en respectloos onderling gedrag. De derde betreft 'rechtvaardigheid'; de vierde 'persoonlijke autonomie' die door groepsloyaliteit onder druk staat. Tielman stelde in het mbo nog een vijfde bron van spanning vast: de beroepsethiek- en houding die wordt verwacht in het werkveld waarvoor studenten worden opgeleid. Deze resultaten valideerde Tielman in een groter kwantitatief onderzoek onder 898 docenten van 20 verschillende mbo-scholen. Daaruit bleek dat docenten het vaakst

waardengerelateerde spanningen ervaren in verband met beroepsethiek- en houding, ongeacht de school of locatie. Ook spanningen rond 'respect' en 'diversiteit en gemeenschappelijkheid' werden regelmatig genoemd; 'autonomie' en 'rechtvaardigheid' relatief weinig.

Hing het ervaren van waardengerelateerde spanningen samen met de competenties die docenten over zichzelf rapporteerden? Competentie werd opgedeeld in kennis, vaardigheden en houding. De spanningen die docenten rapporteerden rond beroepsethiek- en houding bleken als enige samen te hangen met elk van de drie competentie-elementen. Docenten ervoeren minder spanningen naarmate ze aan gaven meer multiculturele kennis te hebben. Dat werd verwacht. Tielman toont zich verbaasd dat docenten meer spanningen ervoeren naarmate ze meer multiculturele vaardigheden rapporteerden. Docenten die een training over multicultureel onderwijs hadden gevolgd, ervoeren alle spanningen meer. Toch komt deze professionaliseringsparadox vaker voor. Wie heeft geleerd hoe het beter kan, maar dat nog niet heeft geautomatiseerd, ervaart meer spanning. Tielman oppert als mogelijke verklaringen ook dat docenten na zo'n training misschien de moeilijker klassen krijgen toebedeeld of zelf wellicht vaker ingaan op gevoelige onderwerpen.

Zouden groepen docenten kunnen worden onderscheiden die op verschillende manieren steun nodig hebben bij het omgaan met multiculturele klassen? Met behulp van een clusteranalyse en variantieanalyse werd dat onderzocht. Het lukte niet op basis van de verschillende typen waardengerelateerde spanningen, wel op basis van de mate waarin docenten die spanningen ervoeren. Dat leidde tot drie profielen. In het 'ontspannen profiel' ervoeren docenten minder dan gemiddeld spanningen, in het 'zelden gespannen profiel' zaten docenten net iets boven het gemiddelde en in het 'redelijk gespannen profiel' ervoeren docenten alle spanningen ver boven het gemiddelde. De eerste groep rapporteerde minder multiculturele vaardigheden te hebben. De laatste groep had meer training gehad, ervoer meer spanningen en rapporteerde het meest behoefte aan training. Deze bevindingen bevestigen de professionaliseringsparadox. De laatste groep werkte vooral op niveau 1 en 2 van het mbo.

Tenslotte werd een interventiestudie gedaan waarbij zeven docenten praktijkonderzoek deden naar hun eigen onderwijs. Zulk onderzoek hadden ze

niet eerder gedaan en kostte hen veel moeite. Docenten die rijke data verzamelden ontwikkelden hun multiculturele competentie zowel in termen van kennis als vaardigheden en houding. Geconcludeerd werd dat systematisch reflecteren en gezamenlijke discussie twee belangrijke stappen in de cyclus van praktijkonderzoek zijn.

Tielman beschrijft in zijn proefschrift een mooie combinatie van kwalitatief en kwantitatief onderzoek, maar hij wijst terecht ook op de beperkingen. Het onderzoek berust grotendeels op zelfrapportage. Observatie in de klas ontbreekt, zodat het daadwerkelijke handelen van de docent en de interactie met en tussen studenten niet in beeld komen. Een discrepantie tussen eigen competentie-inschatting en handelen lijkt mij zeer wel mogelijk gezien de verschillen tussen de docenten met een ontspannen profiel en die met een redelijk gespannen profiel. Ook een bevraging van studenten over hun beleving en opvattingen ontbreekt, evenals observaties in stages en bevraging van stagebegeleiders. Voor toekomstig onderzoek zijn dat belangrijke punten.

De aanbevelingen voor de praktijk betreffen het gebruik van de vijf waardengerelateerde spanningen in de lerarenopleiding en professionalisering, alsook van de profielen. Tielman beveelt aan om te focussen op bewustzijn en vervolgens op kennis en houding, als basis voor het ontwikkelen van vaardigheden. Hoewel het onderscheiden van competentie-elementen nuttig is voor onderzoeksdoeleinden, leidt dat in opleiding en nascholing vaak tot onderschatting van vaardigheden en is het vruchtbaarder om ze gezamenlijk te ontwikkelen. Dat neemt niet weg dat het proefschrift van Tielman een mooie bron is voor de praktijk en verder onderzoek.

Tielman, K. (2023). *Diversity related (compe)tensions. A study into teachers' self-perceived multicultural competence and experienced culturally loaden value-based tensions in senior secondary vocational education and training.*

<https://research.wur.nl/en/publications/diversity-related-competensions-a-study-into-teachers-self-percei>